

Psaropoulou, Athina

"Η Άσπρη Φάλαινα" του Ανδρέα Εμπειρικού ως ποιητική ανάγνωση του Moby Dick του Herman Melville

Neograeca Bohemica. 2023, vol. 23, iss. [1], pp. [67]-84

ISSN 1803-6414 (print); ISSN 2694-913x (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NGB2023-23-4>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79631>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 03. 03. 2024

Version: 20240228

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

«Η Άσπρη Φάλαινα» του Ανδρέα Εμπεϊρικού ως ποιητική ανάγνωση του *Moby Dick* του Herman Melville

Αθηνά Ψαροπούλου*

Neograeca Bohemica | 23 | 2023 | 67-84 | <https://doi.org/10.5817/NGB2023-23-4>

Athina Psaropoulou: “The White Whale” of Andreas Empeirikos as a poetic response to Herman Melville’s *Moby Dick*

The article discusses Andreas Empeirikos’ poem titled “The White Whale” and examines it as a poetic response to Herman Melville’s novel *Moby Dick*. In this poem, Empeirikos portrays an “epiphany of the past recaptured”, which is experienced by Ishmael, the narrator of both Melville’s and Empeirikos’ works. Through his deep connection with the ocean and the world around him, Ishmael, Empeirikos’ poetic persona, recaptures the emotional richness inspired by the sight of a re-enchanted world and seeks to glorify the white whale. This pursuit involves a rejection of materialism and an embrace of a visionary and idealised surreal world embodied by the white whale – a symbol of a New Jerusalem.

Keywords

Andreas Empeirikos, Herman Melville, *Moby Dick*, epiphany, ocean feeling, reverie, point sublime, re-enchanted world

* Το άρθρο αποτελεί αδημοσίευτο απόσπασμα της διδακτορικής μου διατριβής, σε συμπληρωμένη και επεξεργασμένη μορφή: βλ. Psaropoulou (2020: 276–288). Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές μου στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, Δημήτρη Πολυχρονάκη και Γιάννη Δημητρακάκη, για την πολύτιμη επιστημονική τους καθοδήγηση.

Το ποίημα «Η Άσπρη Φάλαινα» του Ανδρέα Εμπειρικού, που γράφτηκε ανάμεσα στα μέσα και στα τέλη της δεκαετίας του 1960, δημοσιεύτηκε μετά τον θάνατο του ποιητή, το 1991, στο περιοδικό *Συντέλεια*.¹ Πρόκειται για την οριστική μορφή ενός εκτεταμένου αποσπάσματος «από ένα μακρύτερο ποίημα που σχεδίαζε ο ποιητής»² και το οποίο αναφέρεται, όπως δηλώνει και ο υπότιτλός του, «στο μέγα θέμα του *Moby Dick*»³ του Herman Melville. Το μακροσκελές αυτό απόσπασμα είναι ένα αφηγηματικό ποίημα 31 άνισων στροφών και 438 αριθμημένων, ανισοσύλλαβων, άλλοτε ανομοιοκατάληκτων και άλλοτε ομοιοκατάληκτων, στίχων, στους οποίους κυριαρχεί ο ιαμβικός ρυθμός. Γράφεται από τον πρωτοπρόσωπο αφηγητή του, τον Ισμαήλ, δηλαδή τον ίδιο τον πρωταγωνιστή και αφηγητή του μυθιστορήματος *Moby Dick* (1851),⁴ που ήταν ο μόνος επιζήσας από το σαρανταμελές πλήρωμα του φαλαίνοθηρικού «Πήκουοντ», το οποίο βυθίστηκε στα βάθη του Ειρηνικού:

Ονομάζετέ με Ισμαήλ⁵
 Άνθρωπος είμαι ναυτικός, φαλαίνοθήρας
 [...]
 Ωστόσο το ποίημα αυτό το γράφω
 Όσο και αν τούτο φαίνεται παράξενο
 (Ύστερα μάλιστα απ' όσα είπα πάρα πάνω)
 Όχι για να υμνήσω εμάς τους κυνηγούς της
 Αλλά την Άσπρη Φάλαινα, το μέγα κήτος,
 Διότι η Αλήθεια αξίζει πιο πολύ από την Δόξα
 Κι' από το Κάλλος
 Και από την Νίκη.

1 Εμπειρικός (1991).

2 Όπ.π., 49.

3 Όπ.π., 34.

4 Εκτός από το συγκεκριμένο αποσπασματικό ποίημα, ο Εμπειρικός αναφέρεται στην Άσπρη Φάλαινα, στο «μέγα κήτος» του αριστουργήματος του Melville, και σε άλλα δύο σημαντικά πεζά του ποιήματα, που ανήκουν στην ποιητική συλλογή *Οκτάνα*, στο «Πυρός λαμπρός του υπερτάτου Φαροδείκτου» και στο «Η νήσος των Ροβινσώνων». Βλ. Εμπειρικός (1980b: 40, 95). Επίσης, ο Εμπειρικός κατατάσσει τον Melville στους Μπεάτους ή Αγίους της μη συμμορφώσεως μαζί με άλλους τέσσερις Αμερικανούς λογοτέχνες, τον Poe, τον David Thoreau, τον Henry Miller και τον Walt Whitman. Όπ.π., 36-37.

5 Ο πρώτος στίχος του ποιήματος ταυτίζεται με την εναρκτήρια πρόταση του μυθιστορήματος του Melville, "Call me Ishmael", μια από τις πιο γνωστές φράσεις της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Βλ. Buell (2014: 367).

Ο Ισμαήλ αναβιώνει το ταξίδι του με το φαλαινοθηρικό, ξαναζωντανεύοντας μπροστά στα μάτια του και μέσα στην ψυχή του τα οράματα, τους ρεμβασμούς, τους στοχασμούς και τα αισθήματα που είχε, όταν ταξίδευε:

Και να 'μαι πάλι στο κατάστρωμα 109
Και το μεγάλο ξαναζώ ταξίδι
Το ξαναζώ ολόκληρο όπως και τότε
Που υπήρχε το καράβι μας
Και αρμένιζε με όλους τους καιρούς
[...]

Να 'μαι και πάλι στο καράβι μας 121
Επάνω στο άλμπουρο, στη σκοπιά μου
'Η στην κουβέρτα, εμπρός, στην πλώρη
'Η πίσω στην πρύμη, στο τιμόνι,
Βάρδια εδώ, ή βάρδια εκεί,
Δουλεύοντας σε όλες τις δουλειές του ναύτη
Και μεταξύ αυτών (πρωτίστως και κυρίως)
Στο ονειροπόλημα
Στην ποίησι της πάσης ώρας,
Στον ρεμβασμό.

Και ιδού που πάλι ταξιδεύω
Σ' όλων των θαλασσών τα πλάτη
Σε όλων των φαλαινών τα βοσκοτόπια
Και τώρα όπως και τότε
'Εν' ωκεάνειο αίσθημα γεμίζει την καρδιά μου
Τα πάντα σε τούτη την πανδέγμωνα μεγαλωσύνη
Παίρνουν τις διαστάσεις του απροσμέτρητου, του αχανούς
Και όλα
Και τα μικρά και τα μεγάλα
Τα νοητά και τα ακατάληπτα
Και τα συνήθη και ασυνήθη
Την όψιν παίρνουν όλα
Του μυθικού.

Και ιδού που ψάχνω πάλι
Ψάχνω να βρω στ' αστέρια
Της θαλασσοπορείας μας σημάδια για το μέλλον

Και των ανδρών που αποτελούν το πλήρωμα του καραβιού μας
Τα ριζικά.

Μα περισσότερο πρέπει να πω ακόμη

Ψάχνω να βρω

150

Στον θόλο τον ουράνιο που σκέπει τις ψυχές μας

Της ιδικής μου της ζωής

Το ριζικό.

Στου φαναριού το λίγο φως

Στο μπροστινό κατάρτι

Ψάχνω, ρωτώ και συλλογιέμαι

Όμως απάντησι εύκολη δεν βρίσκω -

Είμαι θαρρώ χορδή στον άνεμο

Χορδή ευαίσθητη που αδιάκοπα δονείται,

Όμως χορδή,

Που χέρι άγνωστο και δυνατό την κρούει

Ίσως το χέρι του Θεού

Ίσως αυτό που μέσα μας συνείδησις δεν έγινε ακόμη.

[...]

Ο ήλιος φωτοκρουνός απίστευτος

Και το βελούδο της νυκτός όλο διαμάντια!

Ωρίων, Αφροδίτη, Σεΐριος

Στερηρά και πόντος και ουρανόσ

Είναι τα πάντα ηδονή

Η μέρα είναι χρυσαυγής

Η νύχτα είναι ιλαρή

180

Ωσάν από γαργάλισμα

Που το κεντρί της φύσεως

Θες ή δεν θες ανένδοτα μας κάνει

Ω αναγάλιασμα γλυκό

Που φέρνει στα χείλη την ψυχή

Όπως το σπέρμα που έρχεται

Στου αρσενικού δαυλού την άκρη!

Γέλια ακούω και φωνές

Κραυγές λαγνείας και ιαχές

Απανωτές, ασίγαστες και κορφοσείστρες.

Πάνω στο κύμα στον αφρό

Μέσα στο φέγγος της έναστρης νυκτός το αχνό

'Η στου μεσημεριού την ένδοξη φωτοχυσία
 Κι' έτσι όπως έζω στην στερηρά
 Ένας πολεμικός κριός
 Κρούει τειχιά και πύλες
 Έτσι κι' εδώ, στον πόντο τον ευρύ
 Μ' όμοια ορμή και μένος
 Βατεύουν και θατεύονται
 Οι τρίτονες και οι σειρήνες.
 Τρίζει η ξυλεία, τα σχοινιά
 Και πλαταγίζουν τα πανιά
 (Κάτασπρα φλάμπουρα στο διάφανο σκοτάδι,
 Λάβαρα κόκκινα, πορτοκαλλιά, το μεσημέρι)
 Η πλάσις είναι ιμερική,
 Και η λαγνεία θεϊκή
 Πίδακας είναι η καρδιά μου,
 Προς τι λοιπόν οι στοχασμοί;
 Προς τι οι τόσοι λογισμοί;
 Όλους μας ζώνει ο ωκεανός
 Όλους μας σκέπει ο ουρανός
 Απ' όλους τους προορισμούς
 Καλύτερο είναι το ταξίδι.

210

Πρόκειται για μια «επιφάνεια του αναβιωμένου παρελθόντος» (“*epiphany of the past recaptured*”),⁶ η οποία εισάγεται εμφαιτικά με τη φράση «και να 'μαι πάλι» που επαναλαμβάνόμενη, ελαφρώς παραλλαγμένη, δύο φορές (στ. 109, 121) παρεμβάλλει την ενεστωτική αναβίωση μέσα στην παρελθοντική αφήγηση, ρευστοποιώντας και ενοποιώντας τον συμβατικό χωροχρόνο. Ο Ισμαήλ δεν αναβιώνει μόνο την εξωτερική ζωή του στο καράβι, δηλαδή τις βάρδιες του και τις δουλειές του ναύτη, αλλά κυρίως ξαναζεί την εσωτερική του ζωή, τις ονειροπολήσεις και τους ρεμβασμούς του, όταν ταξίδευε στη θάλασσα, κυνηγώντας την άσπρη φάλαινα.

6 «Σύμφωνα με την ορολογία του Morris Beja, η “επιφάνεια του αναβιωμένου παρελθόντος” πυροδοτείται από την ακούσια μνημονική ανάκληση παρελθοντικού γεγονότος, που φανερώνεται τώρα ολοζώντανο μπροστά στα μάτια του υποκειμένου που το ανακαλεί. Το σημαντικό σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι το υποκείμενο που προσλαμβάνει την επιφάνεια αναβιώνει στιγμιαία το παρελθόν, ενώνοντας στο επίπεδο του ψυχολογικού, φαντασιακού χρόνου το παρόν με το παρελθόν. Με αυτόν τον τρόπο ο χρόνος γίνεται ρευστός, ενοποιείται και βιώνεται, ανεξάρτητα από την αντικειμενική υπόσταση των διαδοχικών του στιγμών, χάρη στη διάρκεια που του χαρίζει η επιφάνεια.» Pсарopouλιου (2022: 99). Βλ. Beja (1971: 15, 54-58).

Η αναβίωση της εσωτερικής του ζωής στο καράβι, που υπογραμμίζεται με την επανάληψη του αποκαλυπτικού «ιδού» και του επιρρήματος «πάλι» (στ. 131, 144), σχετίζεται με το «ωκεάνιο αίσθημα»⁷ που τον κατέκλυζε μέσα στην απεραντοσύνη του ωκεανού.⁸ Τον κατακλύζει και τώρα χάρη στην επιφάνεια, ενώνοντας σύμφωνα με τον υπερρεαλιστικό νόμο των συγκοινωνούντων δοχείων το παρελθόν με το παρόν του, αλλά ταυτόχρονα και το οικείο με το ανοίκειο, το μικρό με το μεγάλο, το κατανοητό με το ασύλληπτο και εισάγοντας στη ζωή του «και τώρα όπως και τότε» το απόλυτο, το άπειρο, το μυθικό, το θαυμαστό. Ο Ισμαήλ, επομένως, αναβιώνει μέσω της επιφάνειας αυτό το αίσθημα του αιώνιου, του απεριόριστου, της απώλειας των διακριτών ορίων του εαυτού και «της άρρηκτης ένωσης με το Παν και του ανήκειν στο σύμπαν»,⁹ που ένιωθε, όταν ως ναύτης του φαλαινοθηρικού κοίταζε τον ωκεανό. Το ίδιο «ωκεάνιο αίσθημα» περιγράφει, χωρίς βέβαια να το κατονομάζει, και ο Herman Melville, όταν αναφέρεται στον ναύτη που παρατηρεί τον ωκεανό: «βυθίζεται σε ένα χαύνο, ασυνείδητο και απαθή ρεμβασμό – όμοιον προκαλεί το όπιο –, που στο τέλος χάνει την ταυτότητά του· θεωρεί το μυστηριώδη ωκεανό, που απλώνεται στα πόδια του, ορατή εικόνα εκείνης της βαθιάς, μπλε, ανεξιχνίαστης ψυχής, που είναι διάχυτη στην ανθρωπότητα και τη φύση [...]. Μαγεμένο λοιπόν το πνεύμα σου, αποτραβιέται και ξαναγυρίζει εκεί απ' όπου ξεπρόβαλε· διαχέεται μέσα στο χρόνο και το χώρο.»¹⁰

Το «ωκεάνιο αίσθημα» της ένωσης με τον περιβάλλοντα κόσμο, που αποτελούσε για τον Romain Rolland «την υπόγεια πηγή του θρησκευτικού αισθή-

7 Ο Sigalas (2002: 633-634) υποστηρίζει ότι «ο Εμπειρικός διαβάζει τον Μόμπυ Ντικ σαν ένα πρότυπο και προφητικό έργο αναζήτησης του ωκεάνιου αισθήματος, έννοιας που θα λάβει μια επιφανή, αν και αμφιλεγόμενη, θέση στα χρονικά της φροϋδικής μεταψυχολογίας».

8 Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το ποίημα που μας απασχολεί εντάσσεται στο θέμα του «θαλάσσιου πλου», που επανέρχεται στο έργο του Εμπειρικού, έχοντας ερωτικές συνδηλώσεις μέσα στο πλαίσιο του ψυχαναλυτικού συμβολισμού της θηλυκής-ερωτικής θάλασσας. Όπως σημειώνει ο Voutouris (1997: 196-197) «ο θαλάσσιος πλους, [...], εμφανίζεται ως μια αλληγορία της “ερωτικής διαδρομής”, ενώ το υπερωκεάνιο - λευκό και επιβλητικό - γίνεται το σύμβολο της πανερωτικής νέας πόλης που ευαγγελίζεται ακαταπαύστως ο Εμπειρικός». Αλλά και η Anagnostopoulou (*2005: 145) έχει επισημάνει ότι «η θάλασσα στον Εμπειρικό είναι τόπος απόλαυσης. Λειτουργεί μέσα στη διαλεκτική του ορατού και του οράματος, του μακρινού και του απτού, του διάχυτου αισθησιακού και του λανθάνοντος μητρικού».

9 Είναι ο ορισμός του «ωκεάνιου αισθήματος» από τον ίδιο τον Freud (1971: 6): «Il s'agirait donc d'un sentiment d'union indissoluble avec le grand Tout, et d'appartenance à l'universel.» Η μετάφραση των παραθεμάτων του Freud από τα γαλλικά είναι δική μας.

10 Βλ. Melville (1991: 252).

ματος»,¹¹ για τον Freud το χαρακτηριστικό γνώρισμα της κατάστασης του ερωτευμένου¹² και για τον Εμπειρικό την κοινή πηγή που συνδέει το ερωτικό με το βαθύτερο θρησκευτικό αίσθημα,¹³ οδηγεί τον Ισμαήλ στη θέαση του μυθικού, στο βίωμα της υπερπραγματικής ολότητας που σχετίζεται με το υπερρεαλιστικό ύψιστο σημείο («point sublime») της ένωσης των αντιθέτων, δηλαδή στην επαυέρωση ενός επανα-μαγεμένου κόσμου.¹⁴

Η επιφάνεια της αναβίωσης της εσωτερικής ζωής του Ισμαήλ στο «Πήκουοντ» συνεχίζεται με την προσπάθεια ενόρασης της μοίρας των μελών του πληρώματος και κυρίως του ίδιου του Ισμαήλ, μέσω της ενατένισης του έναστρου ουρανού. Η πρόβλεψη βέβαια του μέλλοντος δεν είναι εύκολη και ο αφηγητής-ποιητής, που θεωρεί τον εαυτό του ευαίσθητη χορδή που κρούεται από μια άγνωστη δύναμη που τον ξεπερνά, διαπιστώνει ότι δεν έχουν σημασία οι λογισμοί, αλλά το ίδιο το ταξίδι (στ. 210–213), το οποίο προσφέρει μέσα στη μεγαλοσύνη του ωκεανού τη θέαση του απόλυτου,¹⁵ δηλαδή της μερικής δύναμης, της ηδονής («είναι τα

11 Sigalas (2002: 648).

12 Freud (1971: 7): «Σε αντίθεση με όλες τις μαρτυρίες των αισθήσεων, ο ερωτευμένος θα υποστηρίξει πως το Εγώ και το Εσύ γίνονται ένα.»

13 Χαρακτηριστικά κείμενα στα οποία αντικατοπτρίζεται αυτή η σύζευξη ερωτικού και θρησκευτικού αισθήματος είναι τα πεζά ποιήματα «Αι Λέξεις» και «Οι Χαρταετοί» της ποιητικής συλλογής *Οκτάνα*, βλ. *Empeirikos* (1980b: 9, 26), όπως και το απόσπασμα του αυνανισμού της κοπέλας στην αμμουδιά από το κείμενο «Οι ορίζοντες ή Η φαινομενολογία του έρωτος», βλ. *Empeirikos* (2018: 35–42), ή η σκηνή της συνουσίας του Πάμπλο και της Καρλόττας στην «Αργώ», βλ. *Empeirikos* (2012: 55–143). Για αντίστοιχα παραθέματα από τον *Μεγάλο Ανατολικό*, βλ. Sigalas (2002: 664–665), όπου υποστηρίζεται ότι «βασισμένος στο αίσθημα αυτό [δηλαδή το ωκεάνιο] ο Εμπειρικός οικοδομεί ένα σύμπαν ποιητικό, ανθρωπολογικό, και κοσμολογικό εν τέλει, όπου παντρεύεται το μεταφυσικό αίσθημα – και όχι η μεταφυσική, αλλά η βάση του βαθύτερου θρησκευτικού αισθήματος – με τον έρωτα, γεννώντας έναν κόσμο απελευθέρωσης, έναν κόσμο αγαλλίασης και ηδονής, έναν κόσμο επίγεια εδεμικό, ο οποίος αποτελεί το αντικείμενο μιας επαναστατικής αλλαγής». Την ίδια άποψη εκφράζει και ο Εγγονόπουλος, συμφωνώντας με τον Νίκο Σύριγγα, σε μια συνέντευξη που του έδωσε τον Αύγουστο του 1979: «Ο Εμπειρικός [...] πιστεύει στον Θεό με τις αισθήσεις του. Είναι ένας αισθησιακά ένθεος.» Βλ. Engonopoulos (2014: 22).

14 Ο Michail (2004: 140) υποστηρίζει πως «ο Εμπειρικός [...] βλέπει την περιπλάνηση του “Πήκουοντ” [...] σαν άρνηση και των δύο όψεων της αστικής εποχής, της απομάγευσης και του φετιχισμού».

15 Ο Michail, όπ.π., 136, σημειώνει ότι «στη μεγάλη περιπλάνησή τους οι ποντοπόροι αναζητούν να βρουν και ν’ ακολουθήσουν [...] μια γραμμή διαφυγής [...]. Η περιπλάνηση παίρνει έτσι, μέσα από τη γραμμή διαφυγής, τη μορφή μιας απεδάφωσης (*déterritorialisation*). [...] Στην “Άσπρη Φάλαινα”, η απεδάφωση γίνεται απόλυτη [...]. Δεν πρόκειται εδώ απλώς για δοξολογία της περιπέτειας σαν αυτοσκοπό. Το ταξίδι δεν καλύπτει την απόσταση που μας χωρίζει από κάποιο απρόσιτο απόλυτο ούτε κατευθύνεται σε προορισμούς της σφαίρας του σχετικού. Είναι απόλυτη απεδάφωση

πάντα ηδονή») που ενώνει τα πάντα, τη γη, τον άνθρωπο, τη θάλασσα και τον ουρανό με όλα του τα άστρα. Μέσα σε αυτή την επιφάνεια της ηδονικής σύζευξης των πάντων ο Ισμαήλ ακούει ξανά, κινητοποιώντας εκτός από την όραση και την ακοή του, τα γέλια και τις λάγνες κραυγές των μυθικών στοιχείων του νερού που «βατεύουν και βατεύονται» μέσα στη νυχτερινή φεγγοβολή των αστεριών ή μέσα στο άπλετο φως του μεσημεριού.

Έτσι, η αποκάλυψη της ιμερικής δύναμης οδηγεί τον Ισμαήλ πρώτα στη θέαση και στη συνέχεια στην αναβίωση μιας διπλής επιφάνειας, μέσα σε μια πλήρη ρευστοποίηση των χρονικών ορίων, όπου το απώτατο παρελθόν ταυτίζεται τόσο με το κοντινό παρελθόν του ταξιδιού με το φαλαινοθηρικό όσο και με το παρόν της ποιητικής αφήγησης, αλλά και με το απώτερο μέλλον της ύπαρξης του κόσμου:

Το πέλαγος γύρω μου συχνά κοχλάζει
Στου ωκεανού τα τάρταρα κυλούν βαθιές βροντές
Κι' αίφνης (έτσι μου φαίνεται)
'Ότι γεννιούνται εμπρός μου και προβάλλουν
(Ω Στρόμπολι, ω Θήρα)
Κρατήρες εμέσσοντες των φλογοβόλων νήσων
Το σπέρμα εξακοντίζοντας της υδρογείου
Από τα έγκατα που ευρίσκονται πιο κάτω απ' τους πυθμένας
Των τρομερών υγρών αβύσσων.

301

Και όμως! Και όμως!
Άλλες φορές κάτω απ' τους ίδιους θόλους,
Μέσα σε απόλυτον ευθαλασσίαν,
Σαν ξαφνικό «Δόξα εν υψίστοις»!
Ένας αρχάγγελος βοά και πτερουγίζει
Με πτερουγίσματα λευκά και αστραπιαία,
Στην εξαισία που απλώνεται τριγύρω μου γαλήνη,
Κρατώντας στο ένα χέρι του στιλπνή ρομφαία
Και στο άλλο χέρι του εύοσμον κρίνο.

Η Θύελλα και η τρικυμία του ωκεανού πυροδοτούν ξαφνικά στην ψυχή του Ισμαήλ την επιφάνεια της γένεσης των ηφαιστειογενών νησιών που με τη λάβα τους, το

(*déterritorialisation absolue*), απεδάφωση μέσα στο απόλυτο, καταβύθιση στον ωκεανό του κι ανάδυση αέναη μέσα από την άβυσσό του - κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση της Άσπρης Φάλαινας».

σπέρμα της υδρογείου, ενώνουν τα έγκατα της γης με τη στεριά και τη θάλασσα, ανανεώνοντας διαρκώς τον κόσμο και προκαλώντας νέες κοσμογονικές γενέσεις και δημιουργίες. Αντίθετα, η αιθρία και η γαλήνη της θάλασσας αποτελούν το έναυσμα της αιφνίδιας οπτικής και ακουστικής επιφάνειας ενός αρχαγγέλου, που αποκαλύπτεται κάτω από τον ουράνιο θόλο, εν είδει δοξολογίας στην πλάση και στον Πλάστη, να φτερουγίζει με τα λευκά του φτερά, κρατώντας τη ρομφαία και τον κρίνο, δηλαδή το πολεμικό και το ερωτικό στοιχείο που συνέχουν τον κόσμο. Πρόκειται για τη διπλή επιφάνεια των δύο αντίθετων δυνάμεων, της βίαιης-φυσικής και της ήρεμης-θεικής, που με τη διαλεκτική σύνθεσή τους διαμορφώνουν την υφήλιο.

Στη συνέχεια αναβιώνει τις επιφάνειες-ρεμβασμούς που έζησε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του και τον οδήγησαν, όπως ομολογεί ο ίδιος στο τέλος του ποιητικού αυτού αποσπάσματος, από το έρεβος στο εσωτερικό φως που ενυπάρχει σε κάθε άνθρωπο:

Στην λίμνη την αλμυρή της Γιούτα
Ένας ψαράς ρίχνει τα δίχτυα του
Και πιάνει της τύχης του τα ψάρια
Ένας ινδιάνος ρίχνει τα βέλη του στον ήλιο
Και αφήνει κόκκινη κραυγή που σκάει σαν ρόδι
[...]

319

Μαζεύει τα δίχτυα του ο ψαράς.
Ψαλμοί ακούονται κοντά στη λίμνη.
Όχι μακριά από τις όχθες
Μέσα στην δόξα της πρωΐας
Υψώνεται ο ναός με αιχμές σαν βέλη
Της Νέας Ιερουσαλήμ
Το εκκλησίασμα είναι μεγάλο
Η σύναξις είναι ιερά.
Στη μέση του ναού ψηλός πυρρόθριξ
Στέκει ο μέγας αρχηγός -
Ταγός μαζί και άγιος.
Εις τον γυναικωνίτη
Οι πέντε γυναίκες του και τα πολλά παιδιά του
Προσεύχονται
Και έτσι όπως μπαίνουν οι ακτίνες
Από τα κρύσταλλα της εκκλησίας
Φωτίζουν πολύχρωμα τις όψεις
Πλήθους ανδρών και γυναικών

Τας όψεις των Αγίων
 Των τελευταίων ημερών.
 Όλοι εδώ είναι Μορμόνοι
 Έχουν πλατύγυρα καπέλλα
 Έχουν περίστροφα στις ζώνες
 Αλλά και πίστι στον Χριστό -
 Άλλοι με δώδεκα παιδιά,
 Άλλοι με είκοσι και πλέον
 Αφού είναι μπόλικο το σπέρμα
 Κι' έτσι το θέλει ο Θεός.

360

Η προσευχή τελειώνει
 Υψώνει το χέρι ο Ταγός
 Και στην απόλυτη στιγμή που γίνεται (ή έγινε)
 Βαθειά και βελουδένια
 Ακούγεται η φωνή του:
 Σήκω από την σκόνη σου
 Ω Ιερουσαλήμ!
 Φόρα τα νέα ρούχα σου
 Και κάμε ό,τι χρειάζεται
 Να ενωθής παντοτινά με τον Θεό σου
 Και τώρα και πάντα
 Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ!
 Ω κόρη της Σιών!

Την ίδια ώρα
 Δυο βήματα απ' την πλατεία
 Της πρώτης πόλεως της Γιούτα
 Στην αρχή του κεντρικού της δρόμου
 Δένει το αφρισμένο άλογό του
 Ο κυνηγός του χρυσαφιού.
 Είναι περαστικός και διαψασμένος
 Απ' το ανοικτό πουκάμισό του
 Τρεις πόντους κάτω απ' τον λαιμό
 Του στήθους του φαίνονται σγουρές οι τρίχες.
 Έχει ανάστημα ψηλό
 Και κάτι σαν του λεονταριού
 Την αγριάδα στην μορφή του.
 Φορεί μια γούνα κάστορος στην κεφαλή του

Τα ρούχα του είναι πέτσινα γιομάτα κρόσια
 Και των ψηλών υποδημάτων του τα ηχηρά σπιρούνια
 Τον κάνουν να μοιάζει ώρες-ώρες
 Με μονομάχο αλέκτορα
 Των Ινδιών.

390

Στο μπαρ του Μόσχου του Χρυσού
 Όλους κερνά και υψώνοντας 2 σακκούλες -
 Σακκούλες βαριές καμπανιστές
 Για τον χρυσό που ανεκάλυψε
 Με μάτια σπιθίζοντα μιλά.
 Γύρω του μαζεύονται του μαγαζιού οι θαμώνες
 Κι' ενώ ακούν τα λόγια του (την ιστορία του)
 Ο φθόνος σμίγει με τον θαυμασμό,
 Όπως η ζήλεια με τον έρωτα,
 Κι' ενώ άλλοι λένουν μέσα τους, ανατριχιάζοντας
 «Ο Σατανάς! Ο Μαμμωνάς!»
 Και άλλοι με φρίκη ψιθυρίζουν
 «Είναι της Αποκαλύψεως, του ολέθρου καθαλλάρης!»
 Ορισμένοι άλλοι εκ των θαμώνων,
 Αναφωνούν με έξαρσιν:
 «Ο άνδρας αυτός είναι θεός!»
 Και γίνεται στο μαγαζί μεγάλος ντόρος
 Γίνεται χλαλοή αντάρα
 Και γίνεται το κατάστημα τέμενος όπου η Τύχη
 Κρυφά διαλέγει αυτούς που προτιμά
 Για να χαρίσει στον καθένα
 Το χαμόγελό της.

(Ναι. Ναι)

Στου φαναριού το λίγο φως την νύκτα
 Ή στου μεσημεριού την ξέφρενη φωτοχυσία
 Εις το πλωριό κατάρτι εμπρός
 Στη βίγλα μου, στη σκοπιά των οριζόντων
 Ή όπου αλλού με στέλνουν τα καθήκοντά μου
 Και οι προσταγές του Αχάμπ,
 Κάθε φορά που δεν ρεμβάζω
 Ψάχνω και συλλογιέμαι
 Την ύπαρξί μου και την ύπαρξι του κόσμου

420

Να εξηγήσω.

Όμως απάντησι εύκολα δεν βρίσκω

Και τότε, όπως και τώρα,

Πέφτω ξανά στους ρεμβασμούς

(Σε αυτήν την εσωτερική πραγματικότητα)

Στους ρεμβασμούς που τις ψυχές σηκώνουν και τις πάνε

Όπως το κύμα τους αφρούς

Με απίστευτες κινήσεις λικνιστικής αιώρας,

Καθοδικές και ανοδικές κινήσεις,

Από την άβυσσο στους ουραμούς,

Από το «αν» στο μέσα μας «είναι»,

Από το έρεβος στο μέσα μας φως.

Ο Ισμαήλ αναβιώνει την εσωτερική του ζωή, ξαναζεί τους ρεμβασμούς του σε μια πλήρη ρευστοποίηση του χρόνου, όπου πια δεν είναι ευδιάκριτο ποιος ρεμβασμός ανήκει στο παρελθόν και ποιος στο παρόν, καθιστώντας τους, μέσω του ποιήματος που γράφει, εξωτερική, συνειδητή πραγματικότητα. Έτσι, η ίδια η γραφή συνδέει μέσω της επιφάνειας τον εσωτερικό με τον εξωτερικό κόσμο, συνιστώντας απαραίτητη προϋπόθεση της μετάβασης του ποιητικού υποκειμένου που ταυτίζεται με τον αφηγητή-ποιητή στην υπερπραγματική ολότητα. Μέσα στις ονειροπολήσεις του, προσπαθώντας να βρει απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα που ταλανίζουν τον άνθρωπο, οραματίζεται τη σύζευξη των αντίθετων δυνάμεων που συνθέτουν τον κόσμο. Βλέπει έναν ψαρά να ρίχνει τα δίχτυα του στην αλμυρή λίμνη της Salt Lake City ή Νέας Ιερουσαλήμ, δηλαδή της πρωτεύουσας της πολιτείας Γιούτα των Η.Π.Α.¹⁶ και ταυτόχρονα έναν ινδιάνο να ρίχνει τα βέλη του στον ήλιο, αφήνοντας μια πολεμική κραυγή. Πρόκειται για τις δύο καθολικές αιτίες της αδιάκοπης εναλλαγής, τον έρωτα¹⁷ (που εδώ συνδέεται με την τύχη, το αντικειμενικό τυχαίο των υπερρεαλιστών) και το σπαθί¹⁸ ή με βάση την ορολογία

16 Ξαναβρίσκουμε στην «Άσπρη Φάλαινα» την αλμυρή λίμνη της Γιούτα και τους Μορμόνους της Νέας Ιερουσαλήμ των Η.Π.Α., δηλαδή το γεωγραφικό και κοινωνικό περιβάλλον του Μορμόνου Δανιήλ Κάρτερ, του ήρωα της «Επιστροφής του Οδυσσέως» της συλλογής *Γραπτά ή Προσωπική μυθολογία*. Βλ. Empeirikos (1980a: 195-202). Για το κείμενο αυτό βλ. Chrysanthopoulos (2012: 329-331), Polychronakis (2015: 479), Psaropoulou (2023: 73-77).

17 Ο ίδιος ο Εμπεϊρικός σημειώνει στο Ανάλυμα ενός ποιήματος της 27^{ης} Ιανουαρίου 1942, που προέρχεται από μια πρώιμη εκδοχή του «Our dominions beyond the seas», ότι «τα ψάρια όπως και τα πουλιά αποτελούν, νομίζω, τα πιο άμεσα και απ' ευθείας ορατά σύμβολα των ανδρικών γεννητικών οργάνων». Βλ. Empeirikos (2018: 190).

18 Ο Εμπεϊρικός στο κείμενό του για τον Εγγονόπουλο, που πρωτοδημοσιεύτηκε τον Δεκέμβριο του 1945 στο περιοδικό *Τετράδιο*, τεύχος 3, με τίτλο «Νικόλαος Εγγονόπουλος

του Εμπεδοκλή τη φιλότιητα και το νείκος, τις αντίρροπες κινητήριες δυνάμεις που μεταβάλλουν και ορίζουν την ύλη και τον κόσμο. Με αυτόν τον τρόπο, ο έρωτας που ενοποιεί τα όντα και τα στοιχεία συνυπάρχει με τη βία που μετατρέπει την ενότητα σε πολλαπλότητα, ο θρήνος συνδέεται με την ηδονή και τα πάντα γεννιούνται, φθείρονται και μεταβάλλονται σε μια αέναη ροή, που αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της ίδιας της ζωής:

*Έτσι καμιά φορά ποτίζονται τα λουλούδια
Έτσι βλασταίνουν τα φυτά της σιωπής
Έχοντας μέσα τους βαθειά κλεισμένες
Των βιασμών τις οίμωγές και τις κραυγές της ηδονής.*

Η επόμενη επιφάνεια-ρεμβασμός που αναβιώνεται (ή απλώς βιώνεται από τον Ισμαήλ, καθώς πια παρόν και παρελθόν δεν διακρίνονται, αλλά συνιστούν μια ενοποιημένη πραγματικότητα) αφορά την εκκλησία της Νέας Ιερουσαλήμ, δηλαδή την εκκλησία των Αγίων των τελευταίων ημερών ή αλλιώς των Μορμόνων. Το ποιητικό υποκείμενο ακούει τους ψαλμούς που προέρχονται από τον ναό, κοντά στις όχθες της αλμυρής λίμνης και βλέπει στο μέσο του τον ψηλό αρχηγό,¹⁹ που είναι μαζί και άγιος, να προσεύχεται με το εκκλησιασμά του. Πρόκειται για την πολυγαμική κοινωνία των Μορμόνων, που πιστεύουν ένθερμα στον Χριστό, γεννούν πολλά παιδιά και φέρουν περίστροφα στις ζώνες τους. Ο άγιος-ταγός ακούγεται να προφητεύει μέσα στην απόλυτη σιγή του ναού τη μεσσιανική έλευση της Ιερουσαλήμ, που θα ενωθεί για πάντα με τον Θεό.

Στον προφήτη-ταγό των Αγίων των τελευταίων ημερών όπως και στον ίδιο τον Ισμαήλ που είχε δηλώσει ευθύς εξαρχής ότι «δεν είναι κυνηγός της τύχης» (στ. 5) αντιπαρατίθεται «ο κυνηγός του χρυσαφιού», ο ευνοούμενος της τύχης, που παρουσιάζεται, στην επόμενη επιφάνεια-ρεμβασμό, στο «μπαρ του Μόσχου του Χρυσού». Είναι και αυτός ψηλός, αλλά έχει την αγριάδα του λιονταριού στη μορφή του και επιδεικνύει τον χρυσό που ανακάλυψε με μάτια που σπινθηροβολούν.

ή Το Θαύμα του Ελμπασάν και του Βοσπόρου», υποστηρίζει ότι «σε αυτόν τον κόσμο δύο είναι τα μεγαλύτερα και πιο πολύτιμα στοιχεία. Ο Έρωτας και το Σπαθί. Όλα τα άλλα έρχονται κατόπιν και τελευταίο απ' όλα η κριτική. Η πραγματικά μεγάλη ποίησις είναι καμωμένη βασικά από αυτά τα πρωταρχικά και κορυφαία στοιχεία». Βλ. *Empeirikos* (1999: 7). Το ερωτικό και το ηρωικό στοιχείο συνιστούν εξάλλου δύο από τα βασικότερα θέματα που διατρέχουν όλο το έργο του. Για το τρισδιάστατο ερωτικό, ηρωικό και θρησκευτικό σύστημα του Εμπεϊρικού βλ. *Kechagioglou* (1987: 19–25) και *Voutouris* (1997).

19 Είναι αξιοσημείωτο ότι ο εν λόγω Μορμόνος περιγράφεται ως «πυρρόθριξ» (στ. 343), κοκκινοτρίχης. Αντίστοιχα, ο Δανιήλ Κάρτερ είναι ένας «πυρρόξανθος μορμόνος». Βλ. *Empeirikos* (1980a: 195).

Άλλοι από τους θαμώνες τον ταυτίζουν με τον Σατανά, άλλοι με τον καβαλάρη της Αποκαλύψεως, ενώ κάποιοι τρίτοι τον θεωρούν θεό που μετατρέπει το μπαρ σε τέμενος της Τύχης, προσφέροντας στους εκλεκτούς της τη δυνατότητα του πλουτισμού. Ο Εμπειρικός, σε επόμενη στροφή του ποιήματός του που δημοσιεύεται αυτόνομα,²⁰ γράφει για αυτόν ότι είναι ένας ψεύτικος προφήτης:

*Στο μπαρ του Μόσχου του Χρυσού
Ο κυνηγός αυτός της τύχης
Την ιστορίαν του συνεχίζει περιγράφων
Με λόγια αδρά, διεγερτικά,
Την περιπέτεια που του έφερε τον πλούτον
Κι' έτσι μ' έξαψιν καθώς μιλά
Από την μέθη του ποτού
Ο ευνοούμενος αυτός της Τύχης
Για λίγες στιγμές ο ψεύτικος αυτός προφήτης
Στα μάτια αυτών που τον θαυμάζουν
Με αληθινόν προφήτη μοιάζει.*

Ο Ισμαήλ, και μέσω αυτού ο Εμπειρικός, ξαναζεί ως το μόνο επιζών μέλος του «Πήκουοντ», γράφοντας το ποίημα, τις επιφάνειες που είχε βιώσει στον Ειρηνικό, κυνηγώντας τη «λευκή παντάνασσα» (στ. 15), την Άσπρη Φάλαινα. Με αυτόν τον τρόπο, ο Ισμαήλ ως alter ego του Εμπειρικού αφηγείται ξανά, ποιητικά αυτή τη φορά, την ιστορία του Moby Dick, για να της προσδώσει μέσω των αναβιωμένων επιφανειών του ένα διαφορετικό νόημα.²¹ Άρα, «Η Άσπρη Φάλαινα» του Εμπειρικού συνιστά την ποιητική ανάγνωση και ανα-σημασιοδότηση του Moby Dick του Melville. Στον υπότιτλο άλλωστε του ποιήματός του ο Εμπειρικός σημειώνει εντός παρενθέσεως ότι γράφει παραλλαγές «στο μέγα θέμα του Moby Dick».

Ο Ισμαήλ, καταρχάς, ξαναζεί και ξανα-αφηγείται το ταξίδι για να υμνήσει, όπως το δηλώνει ο ίδιος απερίφραστα (στ. 30-31), όχι τον εαυτό του και τους φαλαιοθήρες συντρόφους του αλλά την ίδια την Άσπρη Φάλαινα. Αυτό που τον νοιάζει είναι βέβαια να προβάλλει, όπως και στο Moby Dick, το «ωκεάνιο αίσθημα» της επανένωσης του ανθρώπου με την ιμερική φύση μέσα στη μεγαλοσύνη και στην απεραντοσύνη του ωκεανού, να καταστήσει δηλαδή την ποιητική αφήγηση του ταξιδιού μέσο επανεύρεσης της απολεσθείσας πρωταρχικής μαγείας του ενοποιημένου κόσμου και να νιώσει ξανά ο ίδιος, διά της αναβιωμένης επιφάνειας, και μέσω αυτού ο αναγνώστης, την πληρότητα που

20 Empeirikos (1991: 49).

21 O Deleuze (1993: 103) διαπιστώνει ότι ο Ισμαήλ έχει την ικανότητα του «οράν».

προσφέρει η επαναμάγευση του κόσμου. Επίσης, αρνείται, όπως και στο *Moby Dick*, τον τυχοδιωκτισμό και το κυνήγι του χρήματος (στ. 242-245), δηλαδή τη νέα μυθολογία «του αγοραίου, του φετιχισμού του χρήματος»,²² μέσω της επιφάνειας-ρεμβασμού του ψεύτικου προφήτη και των οπαδών του στο μπαρ του Μόσχου του Χρυσού, για να προκρίνει την ποίηση που δίνει νόημα στη ζωή και οδηγεί τον ποιητή στο όραμα των απαρχών του κόσμου και στους ρεμβασμούς που του προσφέρουν τη θέαση και τη γνώση του «μέσα μας “είναι”».

Από την άλλη όμως θέλει να προβάλλει, σε αντίθεση με το *Moby Dick*, και την επιφάνεια-ρεμβασμό του ταγού-αγίου, του αληθινού προφήτη των Μορμόνων, το μεσσιανικό δηλαδή όραμα της Νέας Ιερουσαλήμ, το οποίο θα λάβει στο «Όχι Μπραζίλια μα Οκτάνα» της ποιητικής συλλογής *Οκτάνα* πιο συγκεκριμένο και ολοκληρωμένο χαρακτήρα.²³ Πρόκειται για το όραμα ενός νέου εδεμικού και αιώνιου κόσμου που ταυτίζεται όμως με τον απολεσθέντα πρωταρχικό παράδεισο (στ. 368-375). Αυτό ακριβώς το όραμα αντιπροσωπεύει η Άσπρη Φάλαινα²⁴ του Εμπειρικού σε αντίθεση με το *Moby Dick* του Melville.²⁵

ελπίζοντας να συναντήσουμε, όχι σαν φαλινοθήραι, όχι σαν τον Αχάμπ εχθροί, μα τουναντίον, σαν φίλοι θερμοί και αληθινοί, την Άνασσα των ωκεανών με το υγρόν λοφείον, το άσπρο πλεύμενο σπερματικό βουνό (ω, χαιρε, χαιρε, Moby Dick!), την Άσπρη Φάλαινα ελπίζοντας να βρούμε την ρήγισσα των βαθέων βυθών και πάσης φωτεινής επιφανείας, την Άσπρη Φάλαινα, την Άσπρη αφρόεσσα Αφροδίτη (χαιρε, ω Παφλάζουσα, χαιρε, ω, χαιρε Αναδυομένη!), όραμα θείον, Άνασσα Πρώτη, κόρη της απολύτου αθωότητος, της απολύτου ελευθερίας, της απολύτου ηδονής - κήτος, ω κήτος που μόνον εσύ, ως σήμερα, κρατάς ακόμη κάτι, απ' την αυγή της Υδρογείου, απ' τις αρχές της προϊστορίας, κάτι από την δύναμι, την γνησιότητα και την απόλυτη

22 Michail (2004: 140). «Απομάγευση του κόσμου ονόμασε ο Μαξ Βέμπερ το ουσιώδες γνώρισμα της ανάπτυξης του καπιταλισμού. Ο Μαρξ, όμως, έδειξε ότι η απομυθοποίηση αυτή είναι ταυτόσημη με μια νέα τρισεχιρότερη μυθοποίηση, την πραγματοποίηση όλων των ανθρώπινων σχέσεων μέσα από το φετιχισμό του εμπορεύματος, του χρήματος, του κεφαλαίου.» Όπ.π., 139.

23 Βλ. Giatromanolakis (1983: 149-150).

24 Ο Valaoritis (1989: 77-78) σημειώνει, με αφορμή το συγκεκριμένο ποίημα, πως «ο Εμπειρικός ονειρευόταν μια ομαδική επιστροφή της ανθρωπότητας στην χρυσή εποχή, σε μια εποχή που [...] θα επήρχετο η τελική συναδέλφωση. Η απελευθέρωση του σεξουαλικού ενστίκτου ήταν γι' αυτόν η προϋπόθεση μιας τέτοιας επιστροφής».

25 Στον Melville η Φάλαινα ταυτίζεται με την πρωτογενή και παράλογη φύση, με το μηδέν αλλά και με τον Λεβιάθαν, το σύμβολο του μοντέρνου κράτους. Γι' αυτό και ο Άχαμπ τη μισεί και επιθυμεί να την καρφώσει, αφήνοντας πάνω της την τελευταία του πνοή. Βλ. Michail (2004: 143) και Deleuze (1993: 101-102).

αλληλεγγύη με την φύσι, κάτι από το μεγαλείον και τους τιτανικούς ρυθμούς της ανυπόκριτης εκείνης εποχής των θροντοσαύρων και τυραννοσαύρων «Πυρσός λαμπρός του υπερτάτου Φαροδείκτου», *Empeirikos* (1980b: 40)

έως που νάρθη η Φάλαινα, να φθάση το μέγα κήτος, η Φάλαινα, η Φάλαινα, ο πολυπόθητος Μεσσίας, ήτις, την αγαλλίασιν κομίζουσα εις τους οραματιστάς, την ευτυχίαν στην ανθρωπότητα να δώση και όλους τους αναχωρητάς, τους ερμηίτας και τους προδρόμους να δικαιώση.

«Η νήσος των Ροβινσώνων», *Empeirikos* (1980b: 95)

Το μεσσιανικό αυτό όραμα δεν διαθέτει μεταφυσικό χαρακτήρα, αντίθετα είναι από και χειροπιαστό, είναι επίγεια εδαιμικό, αλλά χρησιμοποιεί το θρησκευτικό ή ακόμα και το θεολογικό λεξιλόγιο όπως και τη λογοτεχνική επιφάνεια, για να εγκαθιδρυθεί ως ένας «νέος μυστικισμός»²⁶ που ευαγγελίζεται έναν καθολικά υπερπραγματικό κόσμο «άνευ ορίων και άνευ όρων». Έτσι, ο Ισμαήλ-Εμπεϊρικός αφηγείται ξανά την ιστορία του *Moby Dick*, για να οδηγηθεί μέσω των επιφανειών του όχι στο μηδέν, στο μοντέρνο κράτος-Λεβιάθαν του Hobbes και του Melville, αλλά στην ιμερική, πρωταρχική φύση που θα ταυτιστεί χάρη στην πλήρη ενοποίηση ανθρώπου και κόσμου με τη νέα και αιώνια ευδαιμονική πολιτεία, τη μεσσιανική Νέα Ιερουσαλήμ.²⁷ Με αυτόν τον τρόπο, ο Ισμαήλ-Εμπεϊρικός θα επαναλάβει, με διαφορετικούς τώρα όρους, το θαύμα του προφήτη Ιωνά, όπως μας παραδίδεται στην *Παλαιά Διαθήκη* (Ιωνάς, 1.3-2.11). Η συμφιλίωση (όχι με τον Θεό αλλά) με την Άσπρη Φάλαινα και η εξύμνησή της θα συντελέσει τώρα (όχι στην εκβολή από το κήτος αλλά) στη γένεση ενός νέου, οραματιστή και ευδαιμονικού ανθρώπου, του μοναδικού που επεβίωσε από τον χαλασμό που προκάλεσε το μίσος του φαλινοθηρικού, και αργότερα ενός νέου, πιστού και ευδαιμονικού λαού (όπως οι Μορμόνοι), ικανού να θεάται και να βιώνει, όπως ο Ισμαήλ και ο προφήτης των Αγίων των τελευταίων ημερών, την απόλυτη εναρμόνιση με τον κόσμο, καταλύοντας τα χωροχρονικά όρια και φτάνοντας από το έρεβος στο εσωτερικό μας φως (στ. 438).²⁸

26 Balakian (1965).

27 Ο Michail (2004: 146-147) σημειώνει ότι το *devenir-animal* για το οποίο κάνει λόγο ο Deleuze «είναι ένα γίνεσθαι που διαμορφώνει μια ενδιάμεση ζώνη αλληλοπεριχώρησης και αλληλομετατροπής του ανθρώπινου και του μη ανθρώπινου. Είναι η διαδικασία “φυσικοποίησης του ανθρώπου και εξανθρωπισμού της Φύσης” για την οποία μιλούν τα μαρξικά *Χειρόγραφα του 1844*, δίνοντάς της μάλιστα το βιβλικό όνομα *Naturresurrection* - *Ανάσταση της Φύσης*».

28 Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Εμπεϊρικός αξιοποιεί στο έργο του με ανατρεπτικό τρόπο στοιχεία από εβραϊκά και χριστιανικά κείμενα, κυρίως την *Παλαιά* και την *Καινή Διαθήκη*,

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές

- Empeirikos, A. 1980a [1960]. *Grapta i Prosopiki mythologia (1936–1946)*. Athina. [Εμπεϊρικός, Α. 1980a [1960]. *Γραπτά ή Προσωπική μυθολογία (1936–1946)*. Αθήνα.]
- Empeirikos, A. 1980b. *Oktana*. Athina. [Εμπεϊρικός, Α. 1980. *Οκτάνα*. Αθήνα.]
- Empeirikos, A. 1991. I Aspri Falaina (Parallagai sto mega thema tou Moby Dick tou Herman Melvil [sic]). *Synteleia* 2–3, 34–49. [Εμπεϊρικός, Α. 1991. Η Άσπρη Φάλαινα (Παραλλαγαί στο μέγα θέμα του Moby Dick του Herman Melvil [sic]). *Συντέλεια* 2–3, 34–49.]
- Empeirikos A. 1999. Nikolaos Engonopoulos i To Thanma tou Elmpasan kai tou Vosporou kai Dialexi gia ton Niko Engonopoulo. *Epimeleia – Epimetro Giorgis Giatromanolakis. Seira “O Ataktos Lagos”, 10*. Athina. [Εμπεϊρικός, Α. 1999. Νικόλαος Εγγονόπουλος ή Το Θαύμα του Ελμπασάν και του Βοσπόρου και Διάλεξη για τον Νίκο Εγγονόπουλο. *Επιμέλεια – Επίμετρο Γιώργης Γιατρομανωλάκης. Σειρά «Ο Άτακτος Λαγός», 10*. Αθήνα.]
- Empeirikos, A. 2012. *Ta chaïmalia tou erota kai ton armaton*. Argo i Plous aerostatou. *Zemfyra i To mystikon tis Pasifais. Veatriki i O erotas tou Buffalo Bill. Eisagogi – Epimeleia Giorgis Giatromanolakis*. Athina. [Εμπεϊρικός, Α. 2012. *Τα χαίμαλιά του έρωτα και των αρμάτων. Αργώ ή Πλους αεροστάτου. Ζεμφύρα ή Το μυστικόν της Πασιφάης. Βεατρίκη ή Ο έρωτας του Buffalo Bill. Εισαγωγή – Επιμέλεια Γιώργης Γιατρομανωλάκης*. Αθήνα.]
- Empeirikos, A. 2018. *Oi kykloi tou Zodiakou. Anekdoti keimena apo ti syllogi “Grapta i Prosopiki mythologia”*. *Epimeleia – Prologiko simeïoma – Epimetro Giorgis Giatromanolakis*. Athina. [Εμπεϊρικός, Α. 2018. *Οι κύκλοι του Ζωδιακού. Ανέκδοτα κείμενα από τη συλλογή «Γραπτά ή Προσωπική μυθολογία»*. *Επιμέλεια – Προλογικό σημείωμα – Επίμετρο Γιώργης Γιατρομανωλάκης*. Αθήνα.]
- Engonopoulos, N. 2014. “Ki ego eimai mia oraia psychoula”. (Anekdoti synentefxi ston Niko Syringa). *O anagnostis* 1, 11–33. [Εγγονόπουλος, Ν. 2014. «Κι εγώ είμαι μια ωραία ψυχούλα». (Ανέκδοτη συνέντευξη στον Νίκο Σύριγγα). *Ο αναγνώστης* 1, 11–33.]
- Melville, H. 1991. *Moby Dick i I Falaina*. Transl. by A. K. Christodoulou. Athina. [Melville, H. 1991. *Μόμπυ Ντικ ή Η Φάλαινα*. Μτφρ. Α. Κ. Χριστοδούλου. Αθήνα.]

Δευτερογενείς πηγές

- Anagnostopoulou, D. ⁴2005. *I poiitiki tou erota sto ergo tou Andrea Empeirikou. Prologos Thanasis Tzavaras*. Athina. [Αναγνωστοπούλου, Δ. ⁴2005. *Η ποιητική του έρωτα στο έργο του Ανδρέα Εμπεϊρικού. Πρόλογος Θανάσης Τζαβάρας*. Αθήνα.]

όπως και το αντίστοιχο λεξιλόγιο, με σκοπό να πλάσει τη δική του υπερρεαλιστική «προσωπική μυθολογία», αλλά και να συμβάλει στη δημιουργία του συλλογικού μύθου, με τον οποίο ευαγγελίζεται την κυριαρχία του υπερρεαλισμού. Συγκεκριμένα, ο Ισμαήλ στο ποίημα «Η Άσπρη Φάλαινα» είναι ο νέος προφήτης Ιωνάς, που δεν εκβάλλεται βέβαια από το κήτος συμφιλιωνόμενος με τον Θεό, αλλά συμφιλιώνεται με το νέο κήτος, την Άσπρη Φάλαινα, την αρχέγονη ενότητα της μερικής φύσης, μόνος αυτός από το πλήρωμα του φαλινοθηρικού, και γίνεται έτσι, μέσω των επιφανειών που βιώνει, ένας νέος και ευδαιμονικός άνθρωπος που οδηγείται στο «ωκεάνιο αίσθημα» χάρη στην υπερπραγματική διεύρυνση ενός επανα-μαγεμένου κόσμου.

- Balakian, A. 1965. *Literary Origins of Surrealism: A New Mysticism in French Poetry*. New York.
- Beja, M. 1971. *Epiphanay in the Modern Novel*. London.
- Buell, L. 2014. *The Dream of the Great American Novel*. Cambridge, MA - London.
- Chrysanthopoulos, M. 2012. "Ekato chronia perasan kai ena karani". *O ellinikos yperrealismos kai i kataskevi tis paradosis*. Athina. [Χρυσανθόπουλος, Μ. 2012. «Εκατό χρόνια πέρασαν και ένα καράβι». *Ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης*. Αθήνα.]
- Deleuze, G. 1993. *Critique et Clinique*. Paris.
- Freud, S. 1971. *Malaise dans la civilisation*. Traduit de l'Allemand par Ch. et J. Odier. Paris.
- Giattromanolakis, G. 1983. *Andreas Empeirikos. O poiitis tou erota kai tou nostou*. Athina. [Γιατρομανωλάκης, Γ. 1983. *Ανδρέας Εμπειρικός. Ο ποιητής του έρωτα και του νόστου*. Αθήνα.]
- Kechagioglou, G. 1987. *Andreas Empeirikos. "Ai lexeis". Morfologia tou mythou*. Thessaloniki. [Κεχαγιόγλου, Γ. 1987. *Ανδρέας Εμπειρικός. "Αι λέξεις". Μορφολογία του μύθου*. Θεσσαλονίκη.]
- Michail, S. 2004. *Morfes tis periplanisis*. Athina. [Μιχαήλ, Σ. 2004. *Μορφές της περιπλάνησης*. Αθήνα.]
- Polychronakis, D. 2015. *Pierotoi poiites stin epochi tis parakmis. To gelio os epithanatos roghchos*. Athina. [Πολυχρονάκης, Δ. 2015. *Πιερότοι ποιητές στην εποχή της παρακμής. Το γέλιο ως επιθανάτιος ρόγχος*. Αθήνα.]
- Psaropoulou, A. 2020. *I epifaneia ston poiitiko yperrealistiko logo tou Andrea Empeirikou*. PhD Dissertation. Panepistimio Kritis. [Ψαροπούλου, Α. 2020. *Η επιφάνεια στον ποιητικό υπερρεαλιστικό λόγο του Ανδρέα Εμπειρικού*. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Κρήτης.] Διαθέσιμο από: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48200> [25 August 2023].
- Psaropoulou, A. 2022. "San mia neanis pou forei platy foustani": I empeirikeia epifaneia os synthesi mnimis kai fotografias. *Syγκrisi* 31, 99-107. [Ψαροπούλου, Α. 2022. «Σαν μια νεάνις που φορεί πλατύ φουστάνι»: Η εμπειρική επιφάνεια ως σύνθεση μνήμης και φωτογραφίας. *Σύγκριση* 31, 99-107.] [online]. Διαθέσιμο από: <https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/syγκrisi/article/view/29873> [25 August 2023].
- Psaropoulou, A. 2023. "... enas neos kosmos anoichthike brosta mou". *I epifaneia stin poiisi tou Andrea Empeirikou*. Athina. [Ψαροπούλου, Α. 2023. «... ένας νέος κόσμος ανοίχθηκε μπροστά μου». *Η επιφάνεια στην ποίηση του Ανδρέα Εμπειρικού*. Αθήνα.]
- Sigalas, N. 2002. To okeanio aisthima i kapoies ypotheseis gia ti nafrigiki tou Megalou Anatolikou. *Nea Estia* 1744, 632-666. [Σιγάλας, Ν. 2002. Το ωκεάνιο αίσθημα ή κάποιες υποθέσεις για τη ναυπηγική του Μεγάλου Ανατολικού. *Νέα Εστία* 1744, 632-666.]
- Valaoritis, N. 1989. *Andreas Empeirikos*. Athina. [Βαλαωρίτης, Ν. 1989. *Ανδρέας Εμπειρικός*. Αθήνα.]
- Voutouris, P. 1997. *I synochi tou topiou. Eisagogi stin poiitiki tou Andrea Empeirikou*. Athina. [Βουτουρής, Π. 1997. *Η συνοχή του τοπίου. Εισαγωγή στην ποιητική του Ανδρέα Εμπειρικού*. Αθήνα.]